

Москаленко О.В., магістр I року навчання за спеціальністю "Водні біоресурси та аквакультура"

Науковий керівник – Дудник С.В., кандидат біологічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ВПЛИВ АУТОАКЛІМАТИЗАНТІВ НА МІСЦЕВУ ФАУНУ ВНУТРІШНІХ ВОДОЙМ УКРАЇНИ

Акліматизація нових видів гідробіонтів у нових водоймах розглядається нині як важлива складова частина комплексних заходів, спрямованих на відновлення рибних запасів і кормових ресурсів. Основне завдання акліматизаційних робіт полягає у підвищенні біо- і рибопродуктивності водойм, а також їхньої господарської цінності, поліпшенні видового складу іхтіофауни, збереженні і збільшенні чисельності цінних видів гідробіонтів за рахунок розширення ареалу їх існування.

Проте, розселення водних тварин новими акваторіями може відбуватися і часто відбувається зараз самостійно спонтанно. Такий процес називається аутоакліматизацією. Рушійною силою і основною причиною аутоакліматизації гідробіонтів є їхня здатність до розширеного відтворення та необхідність розселення своїх нащадків з метою отримання ними власної екологічної ніші.

Спостереження за процесами аутоакліматизації нових видів у внутрішніх водоймах України показує сьогодні нарощування їхньої інтенсивності, а подекуди і вихід з-під контролю, що несе небезпеку біологічного забруднення та має негативні наслідки для водних екосистем. Встановлення масштабів аутоакліматизаційних процесів і розробка заходів, щодо їх стримування є актуальним та має важливе практичне значення.

Наші дослідження, проведені під час проходження виробничої практики, були присвячені виявленню нових видів гідробіонтів у водоймах Черкаської області та встановленню можливих напрямів впливу аутоакліматизаційних процесів на місцеву іхтіофауну.

Нами встановлено, що самовільне розселення нових видів гідробіонтів може відбуватися поступово невеликими групами, що чинять мінімальний тиск на популяції аборигенних видів. У деяких же випадках розселення інтродуцентів має масштабний характер і спричиняє витіснення місцевих видів у крайові зони гідробіоценозів. Особливо небезпечним є вселення таких нових видів, які винищують кормову базу цінних промислових аборигенних видів, або виїдають їхню ікру та молодь. Це підриває здатність популяцій до нарощування, а у деяких випадках, і до відновлення чисельності.

Залежно від характеру впливу на місцеву іхтіофауну водойм Черкаської області виділяють види-інтродуценти, види-інтервенти та інвазійні види.

Видами-інтродуцентами у водоймах Черкаської області є сазан або короп звичайний, карась срібний, амур білий, товстолоби білий і строкатий, вугор річковий (європейський). Зарибнення водойм цими видами здійснювалося цілеспрямовано, проте нерегулярно, щільність посадок значно варіювала.

У багатьох водоймах, перш за все, у евтрофних мілководних озерах, короп і карась срібний натуралізувалися і утворили популяції, здатні до самовідновлення. Вугор європейський час від часу виявляється в уловах внаслідок ската під час весняного розливу Шацьких озер. Рослиноїдні риби амурського комплексу не здатні відтворюватися у природних умовах цієї рибоводної зони України (північний лісостеп) і підтримання чисельності їхніх популяцій потребує постійного зарибнення.

Видами-інтервентами є еврибіонтні види, здатні у результаті збільшення чисельності їхніх популяцій і зміни умов існування під впливом різноманітних чинників активно і значно розширювати свій ареал поширення. До видів-інтервентів відносяться колюшка триголкова, тюлька азово-чорноморська, морська голка пухлощока чорноморська, бичок-головач, бичок-кругляк, бичок-цуцик, бичок-пуголовка зірчаста. Окрім риб-інтервентів значного поширення у водоймах досліджуваного регіону набули безхребетні понто-каспійського комплексу. У докаскадний період представники реліктової каспійської фауни постійно мешкали тільки в низинах Дніпра, досягаючи максимальної чисельності і високої видової різноманітності у маловодні роки. Нині види понто-каспійського комплексу більш-менш рівномірно розподілені у всіх водосховищах, становлячи до 30 % загальної біомаси зоопланктону. Іміграція і акліматизація цих видів призвели до істотних змін в макрозообентосі водойм. Вони досягають масового розвитку і відтісняють на другий план аборигенні види.

До *інвазійних* відносять агресивні види, які були випадково занесені у водойми під час акліматизаційних робіт, а потім розселилися і чинять тепер тиск на аборигенну іхтіофауну. У водоймах України, зокрема і Черкаської області, інвазійними є головешка-ротан, чебачок амурський і сонячний окунь. Перший випадок знаходження ротана в Україні датується 1988 р. Він має дуже високу ефективність відтворення, характеризується високою екологічною пластичністю, може заселяти різноманітні біотопи у річках (в основному в затоках), озерах, ставах, струмках, болотах. Агресивне розповсюдження ротана різноманітними водоймами є можливим завдяки його низькій вимогливості до кисневого режиму, до складу і якості води, здатності витримувати промерзання водойм, зариваючись у мул, харчової пластичності і "ненажерливості".

Чебачок амурський потрапив у місцеві водойми під час інтродукції далекосхідних рослиноїдних риб, що пов'язано зі значною схожістю їх молоді. Промислового значення не має, у разі збільшення чисельності негативно впливає на кормову базу молоді цінних промислових риб.

Сонячний окунь був завезений з Північної Америки до Європи і розселився річковими системами, досягнувши України. Досить витривала всеїдна хижа риба, яка шкодить відтворенню цінних промислових видів риб, виїдаючи їхню ікру і молодь.

Аутоакліматизація різних видів гідробіонтів має значний вплив на іхтіофауну місцевих водойм Черкаської області і потребує постійного відстежування і вивчення таких процесів та розробки заходів щодо її попередження, або хоча б регуляції. Заходами попередження є дотримання чистоти партій посадкового матеріалу за акліматизаційних робіт.